

POLITIET
POLITIDIREKTORATET

**Analyse av barne- og
ungdomskriminaliteten i Norge.**

Rapport basert på registrert kriminalitet fra 2010-2014

Innhold

Innhold.....	2
Sammendrag	3
1. Innledning.....	5
1.1 Bakgrunn	5
1.2 Rapportens avgrensinger	6
1.3 Spørsmål for denne rapporten	6
2 Metode.....	6
3 Barn og unges registrerte lovbrudd 2014.....	8
3.1 Kjønn og alder	8
3.2 Gjerningspersoner 10-14 år	9
3.2.1 Personer uten fødselsnummer	10
3.3 Gjerningspersoner 15-17 år	11
3.3.1 Personer uten fødselsnummer.....	12
3.4 Gjerningspersoner 18-22 år	13
3.4.1 Personer uten fødselsnummer.....	14
3.5 Oppsummering - barn og unges registrerte lovbrudd.....	15
4 Barn og unge som er gjengangere.....	16
4.1 Hvem er gjengangerne?.....	17
4.1.1 Noen fiktive eksempler - en typisk gjenganger.....	18
4.2 Strategiske lovbrudd	19
4.3 Gjengangerne fra 2009 og 2011.....	20
4.4 Oppsummering – gjengangere.....	22
5 Rusmidler – narkotika og doping.....	23
5.1 Narkotika.....	23
5.1.1 Endrede holdninger og ulike erfaringer.....	23
5.2 Doping.....	24
5.2.1 Informasjon om doping fra Antidoping Norge	25
5.3 Oppsummering rusmidler – narkotika og doping.....	25
6 Oppsummering, tiltak og veien videre.....	26
Referanseliste.....	28
Vedlegg	29

Sammendrag

Denne rapporten er basert på registrert kriminalitet som er begått av barn og unge fra og med 10 og opp til 23 år, som er mistenkt, siktet eller domfelt for lovbrudd. Perioden statistikken er hentet fra er fra 2010 til 2014. I rapporten vil vi undersøke nærmere:

Følger registrert kriminalitet i 2014 trenden fra årene før?

Hva er typiske trekk ved unge gjengangerne, og er det en nedgang i omfanget av kriminalitet disse unge utfører?

Hva er situasjonen når det gjelder barn og unges bruk av narkotika og doping?

Den registrerte kriminaliteten blant barn og unge

- Den registrerte kriminaliteten viser at det totalt sett har vært en nedgang i alle lovbruddskategoriene fra 2010 til 2014. Statistikken viser en mer utflating det siste året. Det har vært svingninger i narkotika- og trafikklovbrudd i femårsperioden, etter som dette er avhengig av politiets prioriteringer.
- Av barn og unge mellom 10-22 år er 84 prosent av lovbruddene begått av gutter.
- Fordelt på aldersgruppene 10-14, 15-17 og 18-22 år var det større variasjoner i hvilke lovbrudd som ble begått. Vinning var den største kategorien blant de under 18 år. Naskeri fra butikk utgjorde den største andelen lovbrudd innen vinning. Narkotikalovbrudd var den største kategorien blant de mellom 18 og 22 år.
- Det var betydelig flere personer uten fødselsnummer som var registrert med lovbrudd blant de over 18 år, enn blant de under 18 år.

Gjengangere

- Det har totalt sett vært en nedgang i antall registrerte gjengangere fra 2010 til 2014. Det siste året har det imidlertid vært en svak økning av de med 11 eller flere lovbrudd i aldersgruppen 10-14 og 18-22 år og en svak nedgang blant de mellom 15-17 år.
- En gjennomgang av de som var registrert med flest forhold i 2014 viser at det er noen få som står for mange lovbrudd.
- Gjengangere som ble mistenkt, siktet eller domfelt for flest lovbrudd var registrert i det samme politidistriktet både i 2009, 2011 og 2014. Den største andelen av disse ble registrert med sitt første lovbrudd da de var 14 år eller yngre.
- En nærmere gjennomgang av de gjengangerne som var registrert med flest lovbrudd i 2009 og 2011 viser at det er svært få som avslutter sin kriminelle løpebane. Det er derimot slik at den største andelen i økende grad blir registrert flere lovbrudd.

Narkotika og doping

- Nasjonale selvrapporteringsundersøkelser viser at antall unge som bruker narkotika går ned, mens andre erfarer endrede holdninger til bruk av særlig hasj og cannabis blant unge. Lokale selvrapporteringsundersøkelser viser at bruken varierer ulike steder i Norge.
- Undersøkelser viser at bruk av doping er lavt, men mye tyder også på at vi ikke har kunnskap om det reelle omfanget.

Oppsummering, tiltak og veien videre

- Ved gjennomgang av de gjengangerne som var registrert med flest forhold i 2009, 2011 og 2014 er det mye som tyder på at de gjengangerne som er registrert med flest forhold vil holde seg stabilt dersom det ikke iverksettes tiltak. Det kan være grunn til å utrede nærmere om tiltakene som så langt har blitt iverksatt for disse unge har hatt ønsket effekt. 1. juli 2014 trådte reglene om nye alternative straffereaksjoner for unge lovbrøyttere i kraft. Målgruppen er unge mellom 15-18 år. Det vil være viktig å følge hvilken effekt disse straffereaksjonene vil ha for denne gruppen. Samtidig viser gjennomgangen av de unge gjengangerne at den største andelen ble registrert med sitt første

lovbrudd da de var 14 år eller yngre. Dette er en gruppe hvor det bør vurderes å sette inn andre tiltak.

- Dagens barn og unge er fullintegrert med Internett og digitale enheter som mobiltelefon og nettbrett. Dette har skapt rom for ny kriminalitet som blant annet ulovlig deling av bilder, "sexstortion", ID-tyverier og svindel og netthandel med narkotika og doping. For å forstå dagens kriminalitetsbilde blant barn og unge må politiet ha bedre kunnskap om hvordan Internett er integrert i de unges liv. Vi mener derfor at neste kriminalitetsanalyse om barn og unge bør fokusere på dette temaet.

1. Innledning

Forebygging av kriminalitet er en sentral samfunnsoppgave. Redusert kriminalitet sparer samfunnet for store økonomiske kostnader og betydelige menneskelige lidelser. Det er et mål å styrke kriminalitetsforebygging som samfunnsoppgave hvor det er naturlig at barn og unge blir spesielt prioritert.¹ Videre er det ønskelig at barne- og ungdomskriminaliteten blir redusert, både ved at færre begår lovbrudd og at færre utvikler en lovbruddskarriere.

Nasjonale selvrapporteringsundersøkelser viser at det har vært en markant nedgang de siste årene av ungdom som har drukket seg beruset, røyker og som bruker narkotika.² Nedgangen er størst blant etnisk norske ungdommer. Ungdom har også vist økende trivsel på skolen, det er færre som skulker, men det er fremdeles en utfordring at mange dropper ut av videregående skole. Undersøkelse som er gjort blant et utvalg av elever i videregående skole i Norden, viser at alkoholkonsumet hos norske ungdommer er blant det laveste i Norden.³

Unge i dag har blitt mer hjemmekjære. Mange unge har et betydelig sosialt nettverk gjennom ulike sosiale medier, og flere bruker mer tid på Internett og sosiale medier enn å være ute med andre ungdommer. Samtidig kan unge som ikke er hjemme som regel alltid nås ettersom de aller fleste har mobiltelefon. Generasjonskløften mellom ungdom og foreldre har blitt mindre og de har mer til felles enn tidligere.

Den registrerte kriminaliteten har gått ned og mye tyder på at ungdom har blitt mer ordentlige og seriøse. Fokus på å være vellykket har blitt viktig.

Samtidig er det en liten gruppe som faller utenfor og som ikke kjenner seg igjen i den seriøse og «vellykkede» ungdommen. Noen av disse har begått flere lovbrudd innen de er 14 år. Bekymringssamtale med politiet og omsorgspersoner har kanskje ikke hatt den ønskede effekten for alle. Noen få av disse står for gjentatte lovbrudd og kan karakteriseres som gjengangere. Et naturlig spørsmål er hva som kjennetegner disse ungdommene, og hva som gjør at de ikke er mer lik resten av ungdomsgenerasjonen.

1.1 Bakgrunn

Denne rapporten skal svare på tiltak 18 i regjeringens Handlingsplan for forebygging av kriminalitet hvor det står «*For å styrke det kriminalitetsforebyggende arbeidet overfor målgruppen barn og unge i politiet, skal det utarbeides en årlig strategisk analyse av barne- og ungdomskriminaliteten i Norge*».⁴

Målet med rapporten er å styrke kunnskapen om omfanget av den registrerte kriminaliteten som er begått av barn og unge i Norge. Barn og unge defineres her som de som var fra og med 10 år og opp til 23 år på gjerningstidspunktet i perioden 2010 til 2014. En begrunnelse for å ha med barn under 15 år, er at mange som fortsetter en kriminell karriere starter før de når den kriminelle lavalder.⁵

Rapporten svarer på to av tre leveranser til Justis- og beredskapsdepartementet. Den første leveransen ble levert tidlig i januar 2015 og var basert på statistikk over den registrerte kriminaliteten for 2013.

I tillegg hadde den med informasjon om barne- og ungdomskriminaliteten som var rapportert inn fra politidistriktene. Denne analysen vil gi en oversikt over den registrerte kriminalitetsutviklingen blant barn og unge fra 2010 til 2014. I tillegg vil den gå dypere inn i noen temaer som flere av politidistriktene påpekte som områder med kunnskapshull. Dette gjaldt blant annet bruk av narkotika og bruk av doping blant unge.

¹ Handlingsplan for forebygging av kriminalitet (2013-2016). Justis- og beredskapsdepartementet.

² Øia, 2012. Undersøkelsene sammenligner med undersøkelser gjort i 1996 og 2006.

³ Øia, 2012

⁴ Handlingsplan for forebygging av kriminalitet (2013-2016). Justis- og beredskapsdepartementet.

⁵ Brå, 2011

Den registrerte bruken av narkotika har gått ned, men flere politidistrikter har rapportert at de erfarer at det har vært en økning av unge som bruker narkotika. I tillegg har noen distrikt rapportert at de opplever at det noen unge har fått en mer liberal holdning til bruk av narkotika. De påpeker at de har behov for mer kunnskap om dette området. Flere politidistrikt melder også at de har fått informasjon om utbredt bruk av doping blant barn og unge, men at de også her har behov for mer kunnskap. Her har vi søkt informasjon fra andre kilder som kan bidra til å belyse flere sider av disse områdene.

Analysen av den registrerte kriminaliteten viser at det er en mindre andel av ungdommene som står for relativt mange lovbrudd og som kan karakteriseres som gjengangere. Vi har sett nærmere på noen av disse ungdommene for å få mer kunnskap om hvem disse er og hva slags kriminalitet de begår.

1.2 Rapportens avgrensinger

Denne rapporten avgrenses mot barn og unge som er utsatt for lovbrudd. Det er heller ikke tatt med barn og unge som er involvert i radikaliserings eller voldelig ekstremisme tatt med. Begge disse temaene er omfattende felt som bør være et tema i egne rapporter.

I denne analysen har vi heller ikke valgt å fokusere på kriminelle handlinger som er Internettrelaterte. Det vil imidlertid være noen lovbruddskategorier som inneholder kriminelle handlinger som har foregått via Internett. Årsaken til at vi har valgt det bort denne gang er av tid og kapasitetshensyn ettersom dette er et omfattende felt. Kriminelle handlinger som er internettrelaterte er imidlertid et viktig område i forbindelse med barne- og ungdomskriminalitet og bør utredes nærmere.

I analysene vi har mottatt fra politidistriktene, er det flere som nevner at mange unge som har psykiske utfordringer, blant annet grunnet press på å være vellykket. Noen med psykiske lidelser begår også lovbrudd. Dette blir imidlertid ikke utredet nærmere her, ettersom psykiske lidelser i utgangspunktet anses å være en oppgave for helsevesenet og ikke for politiet.

1.3 Spørsmål for denne rapporten

I denne rapporten vil vi undersøke nærmere:

- Følger registrert kriminalitet i 2014 trenden fra årene før?
- Hva er typiske trekk ved unge gjengangerne, og er det en nedgang i omfanget av kriminalitet disse unge utfører?
- Hva er situasjonen når det gjelder barn og unges bruk av narkotika og doping?

2 Metode

Statistikken som er benyttet er hentet fra politiets straffesaksregister, Pal Strasak. Registeret er dynamisk og oppdateres en gang i døgnet. Uttrekk fra ulike datoer kan derfor føre til noe variasjon i tallene, særlig grunnet omkoding av saker. Statistikken gjelder barn og unge fra og med 10 og opp til 23 år som er mistenkt, siktet eller domfelt for lovbrudd fra og med 2010 til og med 2014. Det er tatt utgangspunkt i alderen de unge hadde på gjerningstidspunktet. Saker hvor det er et stort avvik mellom gjerningspersonens alder og alder ved gjerning er tatt ut.

Vi har valgt å rapportere på mistenkt, siktet, domfelt, og ikke på antall anmeldelser. Flere personer kan være mistenkt eller siktet i en og samme anmeldelse. Her behandles disse som uavhengige forhold, som om det kun foreligger én anmeldelse. Ettersom det må være en knytning mellom anmeldelse og person for

å kunne avgjøre om forholdet er begått av barn og ungdom, omhandles her kun de tilfellene der den antatte gjerningspersonen var kjent da uttrekket fra straffesaksregisteret ble gjort.

Betegnelsen gjerningsperson brukes i rapporten om personer som har status som mistenkt, siktet eller dømt for straffbare forhold. Det er viktig å presisere at dette ikke innebærer at personene nødvendigvis er tiltalt eller dømt. Statistikken gir et bilde av lovbrudd og gjerningspersoner slik dette fremtrer på tidspunktet da uttrekkene ble gjort. For eksempel vil nye unge kunne bli identifisert og eventuelt domfelt for lovbrudd som fant sted i 2014.

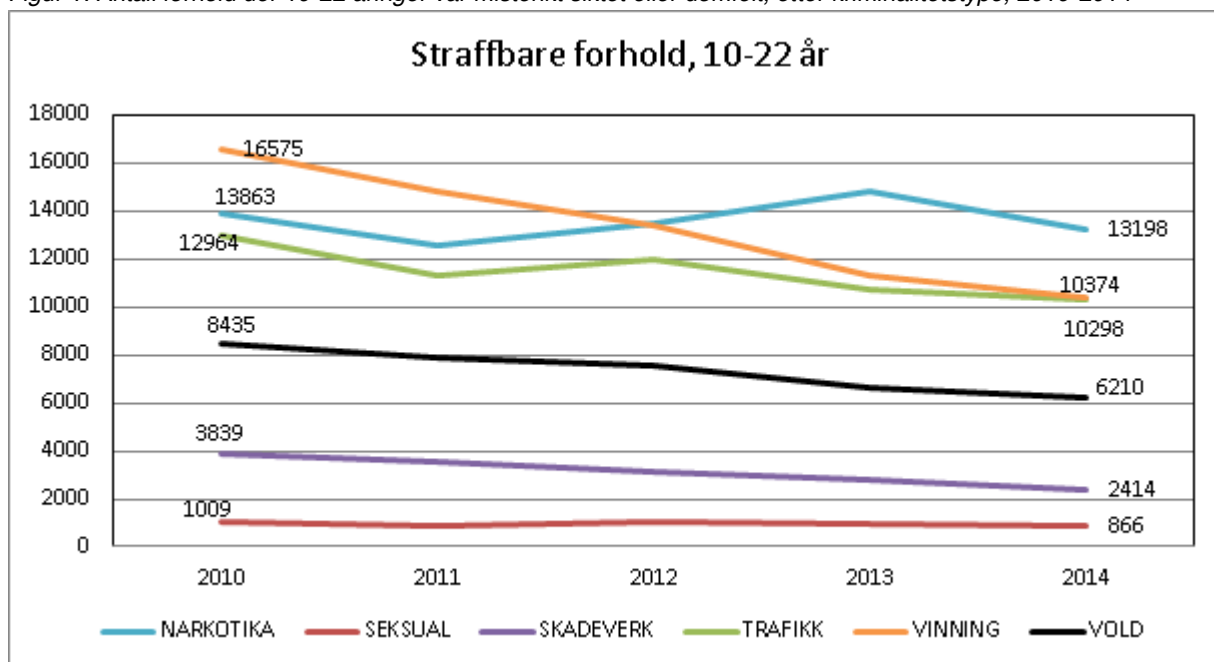
Det er mørketall innen flere av kriminalitetstypene. En nedgang i kriminaliteten kan også skyldes at det er mørketallene som øker, eller at kriminaliteten har flyttet seg til områder der politiet ikke har rettet sin innsats. Det kan også være fordi de straffbare forholdene ikke oppdages, eller fordi de av ulike årsaker ikke anmeldes til politiet. Statistikken påvirkes også av politiets innsats og prioriteringer. Dette gjelder særlig lovbrudd innen narkotika og trafikk, der det i all hovedsak er politiet selv som står for anmeldelsene.

Det er benyttet faglitteratur og forskningsrapporter om relevante temaer for å belyse flere sider av temaene som blir omhandlet. I tillegg er det benyttet kunnskap og vurderinger fra politiets samfunns- og kriminalitetsanalyser samt andre barne- og ungdomsanalyser.

3 Barn og unges registrerte lovbrudd 2014

Omfanget og utviklingen for de ulike aldersgruppene og type lovbrudd er forskjellige. Dette illustreres i figurene nedenfor. Alder har betydning for hva slags kriminalitet barn og unge ble mistenkt, siktet eller domfelt for. Det er nyttig å undersøke hvilke variasjoner det er i kriminaliteten når de unge deles i aldersgruppene 10-14 år, 15-17 år og 18-22 år. Det kan være ulike forebyggende tiltak som bør settes inn i de ulike aldersgruppene.

Figur 1: Antall forhold der 10-22 åringer var mistenkt siktet eller domfelt, etter kriminalitetstype, 2010-2014

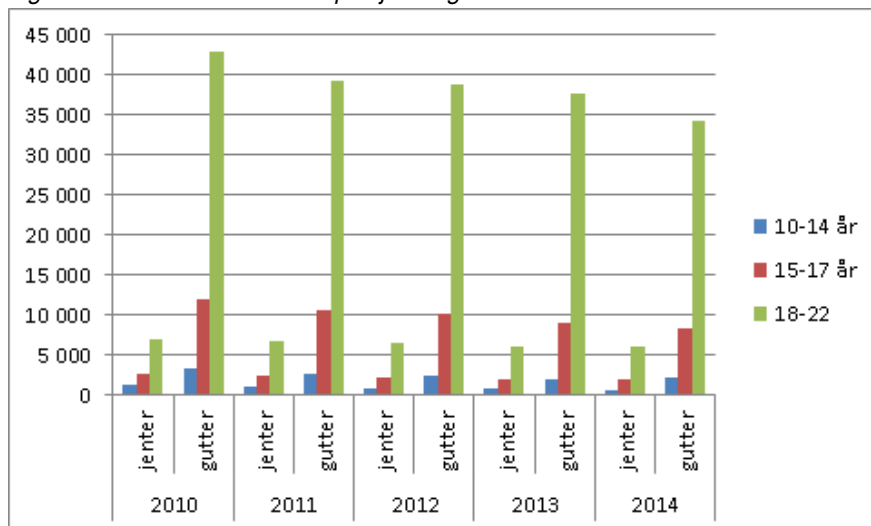
Kilde: PAL Strasad

Oversikten viser at det har vært en nedgang i alle kategoriene fra 2010 til 2014 i den registrerte kriminaliteten der barn og unge fra 10-22 år ble mistenkt, siktet eller domfelt for lovbrudd. Fra 2013 til 2014 har nedgangen flatet mer ut. Frem til 2012 var det vinning som var den største kategorien av lovbrudd. Vinning har imidlertid hatt en jevn nedgang siden 2010. Fra 2012 har narkotikalovbrudd vært den mest registrerte kriminalitetstypen blant barn og unge. Antall forhold som gjaldt narkotika økte i 2013, men gikk ned i 2014. Den tredje største kategorien var trafikklovbrudd som har hatt en jevn nedgang siden 2009, med en svak oppgang i 2012 og en nedgang igjen mot 2014.

3.1 Kjønn og alder

Figur 1 viser at det er en skjev fordeling mellom kjønnene når det gjelder barn og unge som er mistenkt, siktet eller domfelt for lovbrudd i perioden. I 2014 var 75 prosent av lovbruddene i aldersgruppen 10-14 år lovbrudd begått av gutter, 80 prosent i aldersgruppen 15-17 år og 85 prosent av de fra 18-22 år. Det vil si at andelen lovbrudd begått av gutter økte med alder, og at det totalt sett er gutter som dominerer blant de som var registrert med lovbrudd. Av det totale antall barn og unge fra 10-22 år som var mistenkt, siktet eller domfelt i 2014, ble 84 prosent av lovbruddene begått av gutter. Denne andelen har vært stabil de siste fem årene.

Figur 2: Antall lovbrudd fordelt på kjønn og alder fra 2010-2014

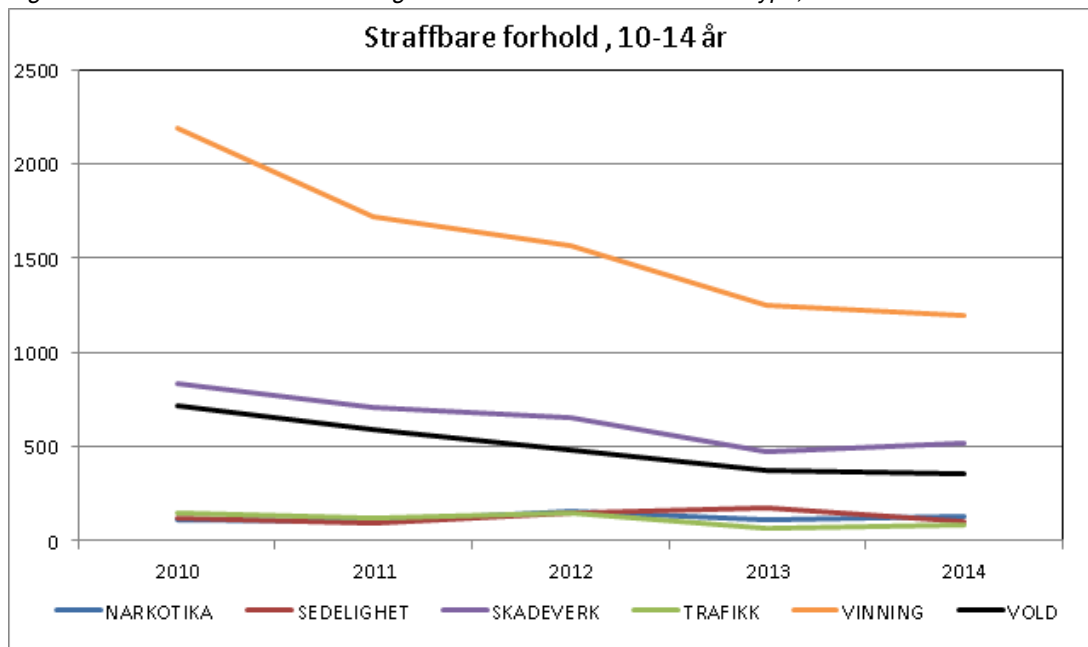

Kilde: PAL Strasad

3.2 Gjerningspersoner 10-14 år

- I 2014 ble 2 000 unge i aldersgruppen 10-14 år registrert med 2 700 lovbrudd.
- I 2013 ble det registrert 1 950 unge med 2 800 lovbrudd.
- Det har vært en svak nedgang i antall registrerte lovbrudd, men en liten oppgang i antall gjerningspersoner det siste året.
- Vinning var den største kategorien av registrerte lovbrudd i 2014, etterfulgt av vold og skadeverk.

Figur 3: Antall forhold der 10-14 åringer var mistenkt etter kriminalitetstype, 2010-2014⁶

Kilde: PAL Strasad

⁶ Se Vedlegg som tabellene figur 3, 5 og 7 er basert på.

Figur 4: Prosentandel av de største statistikkgruppene innen hver kriminalitetstype blant 10-14 åringer i 2014. Oversikten er ikke uttømmende.

Gjerningspersoner 10-14 år			
Kriminalitetstype	Prosentandel av totale lovbrudd	Statistikkgruppe	Prosentandel av hver kriminalitetstype
Vinning	44 %	Naskeri, butikk (§ 391A)	58,3 %
		Tyveri fra butikk	12,3 %
		Innbrudd (§ 147)	3,6 %
		Tyveri fra skole	3,3 %
		Ran (§ 267)	3,0 %
Skadeverk	19 %	Skadeverk, diverse	25,3 %
		Skadeverk ved brann	15,3 %
		Skadeverk bil/motosykkel/moped (§ 291)	14,9 %
		Skadeverk ved rutekusing	14,5 %
		Skadeverk, diverse (§ 391)	9,5 %
Vold	13 %	Legemsfor nærmelse (§ 228,1.LEDD)	52,1 %
		Trusler, diverse (§ 227)	20,7 %
		Legemsbeskadigelse (§ 229)	7,3 %
		Trusler kniv (§ 227)	6,2 %
		Vold mot polititjenestemann (§ 127)	3,4 %
Narkotika	5 %	Narkotika, bruk (§24)	58,8 %
		Narkotika (§ 162,1.LEDD)	21,4 %
		Narkotika, besittelse (§24)	18,3 %
		Narkotika, diverse	1,5 %
Seksual	4 %	Seksuell omgang med barn u/14 år (§ 195)	14,4 %
		Pornografi, skrifter/film/video m.v. (§204)	13,5 %
		Voldtekt (§ 192,1. og 2.ledd)	13,5 %
		Seksuelt krenkende/uanstendig adferd, blotting mm (§201)	12,5 %
		Seksuelt krenkende/uanstendig adferd via datasystemer	11,5 %
Trafikk	3 %	Kjøring uten gyldig førerkort (§ 24,1.ledd)	41,9 %
		Personskade (§ 3)	27,9 %
		Bruk av uregistrert motorvogn (§ 17,1. ledd)	7,0 %

Kilde: PAL Strasak

Vinning utgjorde 44 % av lovbruddskategoriene blant de mellom 10-14 år i 2014. Naskeri i butikk utgjorde størst andel av lovbruddene i denne kategorien.

Det har vært størst prosentvis nedgang i kategorien vinning siden 2010. Skadeverk har hatt en jevn nedgang frem til 2013, mens det økte litt i 2014. Denne økningen kan blant annet skyldes en hendelse av skadeverk på mange biler i en fellesgarasje, som gjorde at et politidistrikt fikk spesielt mange saker av skadeverk på bil/motorsykkel/moped i 2014.

Det har også vært en svak oppgang av narkotikalovbrudd siden 2014. De som var registrert med lovbrudd for ran og for vold mot offentlig polititjenestemann var hovedsakelig de som er registrert som unge gjengangere. Når det gjelder seksuallovbrudd er den største andelen lovbrudd seksuell omgang med barn under 14 år. Dette er i utgangspunktet ikke høye tall (jf. figur 3), men politiet har likevel i flere distrikt fått økt fokus på unge overgripere.⁷

3.2.1 Personer uten fødselsnummer

I denne aldersgruppen ble det registrert 30 lovbrudd begått av personer uten fødselsnummer. Halvparten av disse var vinningsforbrytelser med størst andel av naskeri, syv i kategorien "annen" og fire var seksuallovbrudd. Av disse var en person registrert med seks lovbrudd, ellers var de resterende registrert

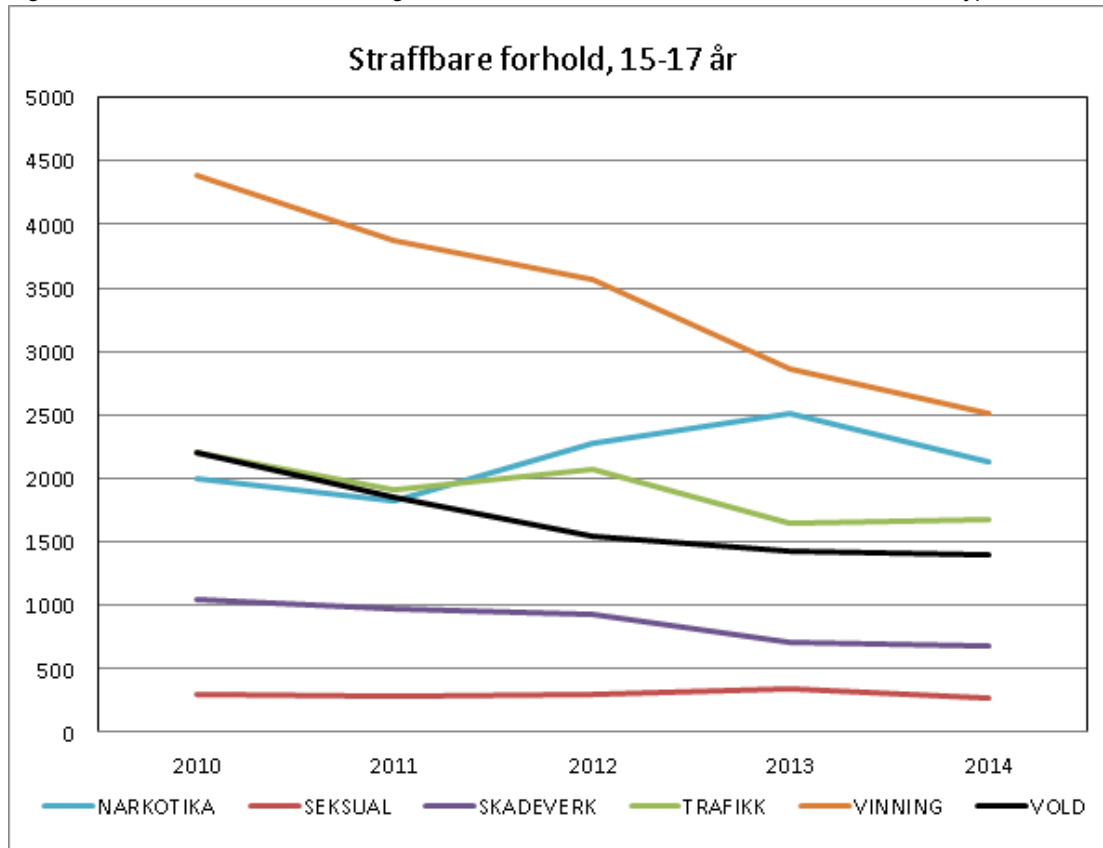
⁷ Et eksempel på politiets økte fokus er at Barnehuset i Trondheim har i samarbeid med Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) et prosjekt med kurs innen risikokartlegging og traumebehandling av unge overgripere som forgriper seg seksuelt på andre barn.

med fire eller færre lovbrudd i 2014. Gjerningspersonene var én kvinne og 21 menn fordelt med 17 ulike nasjonaliteter.

3.3 Gjerningspersoner 15-17 år

- I 2014 ble 5 620 unge registrert med 10 100 lovbrudd i aldersgruppen fra 15-17 år.
- I 2013 ble 5 920 unge registrert med 11 000 lovbrudd i denne aldersgruppen.
- Det har vært en liten nedgang i antall registrerte lovbrudd og gjerningspersoner det siste året.
- For unge i denne aldersgruppen er vinningskriminalitet registrert som den største statistikkgruppen, etterfulgt av narkotika og trafikklovbrudd.

Figur 5: Antall forhold der 15-17 åringer var mistenkt siktet eller domfelt, etter kriminalitetstype, 2010-2014

Kilde: PAL Strasak

Figur 6: Prosentandel av de største statistikkgruppene innen hver kriminalitetstype blant 15-17 åringer i 2014. Oversikten er ikke uttømmende.

Gjerningspersoner 15-17 år			
Kriminalitetstype	Prosentandel av totale lovbrudd	Statistikkgruppe	Prosentandel av hver kriminalitetstype
Vinning	25 %	Naskeri, butikk (\$ 391a)	38,6 %
		Tyveri fra butikk	8,2 %
		Ran (\$ 267)	4,5 %
		Brukstyveri bil	3,9 %
		Tyveri diverse	3,9 %
Narkotika	21 %	Narkotika, bruk (\$24)	59,1 %
		Narkotika (\$ 162,1 ledd)	26,2 %
		Narkotika, besittelse (\$24)	12,4 %
		Narkotika, diverse	0,6 %
		Dopingmidler (\$ 162b,1 ledd)	0,5 %
Trafikk	17 %	Kjøring uten gyldig førerkort (\$ 24,1 ledd)	36,1 %
		Personskade (\$ 3)	10,8 %
		Kjøretøy teknisk (\$ 23)	10,5 %
		Påvirket/beruset (\$ 22,1 ledd)	7,4 %
		Ikke stoppet for trafikk kontroll (\$ 10)	7,2 %
Vold	14 %	Legemsfornærmelse (\$ 228,1 ledd)	52,4 %
		Trusler, diverse (\$ 227)	18,8 %
		Legemsbeskadigelse (\$ 229)	9,7 %
		Vold mot polititj.mann (\$ 127)	6,5 %
		Trusler, kniv (\$ 227)	4,1 %
Skadeverk	7 %	Skadeverk, diverse	23,4 %
		Skadeverk bil/motorsykel/moped (\$ 291)	22,8 %
		Skadeverk ved ruteknusing	13,5 %
		Skadeverk, diverse (\$ 391)	10,1 %
		Skadeverk ved tagging/graffiti	8,5 %
Seksual	3 %	Volddtekt (\$ 192,1 og 2 ledd)	25,9 %
		Seksuell handling mm med barn u/16 år (\$ 200,2 ledd)	16,2 %
		Seksuell omgang med barn u/16 år (\$ 196)	15,8 %
		Seksuelt krenkende/uanstendig adferd, blottning mm (\$201)	10,2 %
		Seksuelt krenkende/uanstendig adferd via datasystemer (\$201)	9,0 %

Kilde: PAL Strasak

Registrerte vinningsforbrytelser var den største kategorien i 2014 med 25 prosent av lovbruddene. Det er også i denne kategorien det har vært størst nedgang de siste årene. Naskeri fra butikk utgjorde størst andel innen vinning i 2014.

De neste kategoriene var lovbrudd innen narkotika og trafikk. Trafikklovbrudd viser svingninger fra år til år, med en svak oppgang fra 2013 til 2014. Skadeverk og vold viser også en jevn nedgang fra 2010 til 2014.

Naskeri utgjorde den største andelen av vinningslovbrudd i 2014. Andelen av vinningslovbrudd som er registrert som naskeri fra butikk er mindre enn blant de i aldersgruppen 10-14 år. Samtidig er prosentandel registrert som ran litt høyere sammenlignet med 10-14 åringene. Antall registrerte narkotikalovbrudd hadde en nedgang fra 2010 til 2011, hvor det igjen økte i 2013 og gikk ned i 2014.

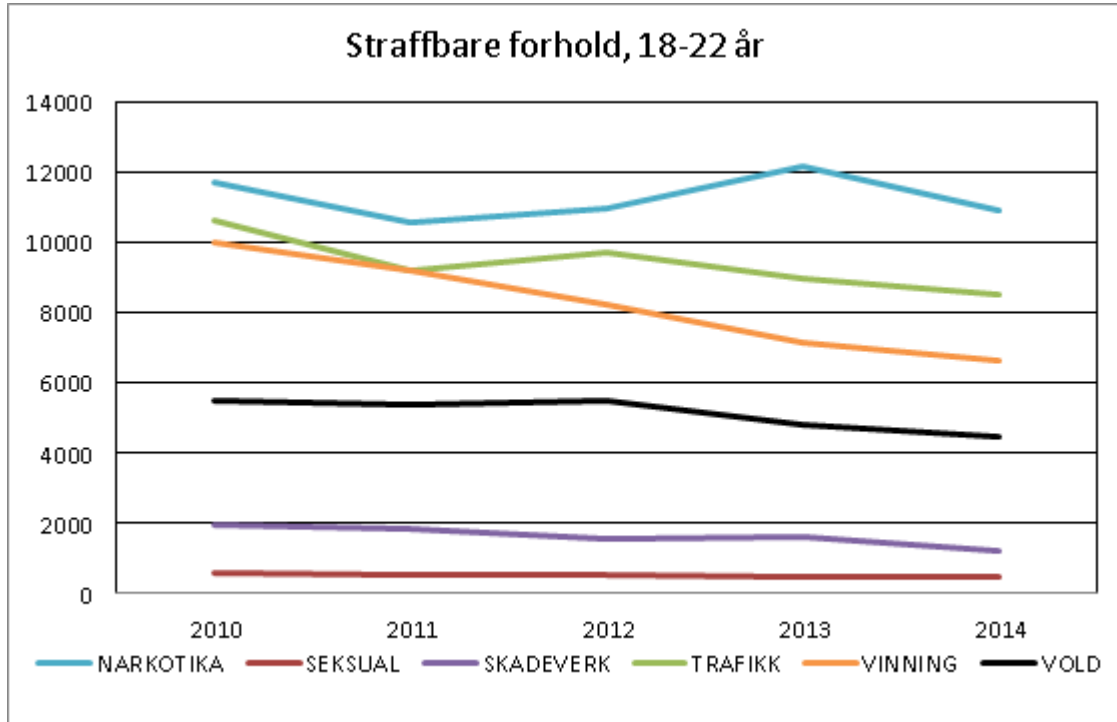
3.3.1 Personer uten fødselsnummer

I denne aldersgruppen ble det registrert 340 lovbrudd begått av personer uten fødselsnummer. To av disse var registrert med mellom 10 og 18 lovbrudd i 2014, mens 178 var registrert med opp til ni lovbrudd. Det var flest lovbrudd i kategorien vinning, hvor naskeri og tyveri fra butikk utgjorde den største andelen av sakene. Neste kategori var kategorien "annen" hvor størst andel var brudd på utlendingsloven. Den tredje største kategorien var forhold som gjaldt narkotika. Gjerningspersonene var 25 kvinner og 167 menn fordelt på 42 land. De største gruppene var registrert som borgere av Algerie, Romania og Marokko.

3.4 Gjerningspersoner 18-22 år

- I 2014 ble 18 940 unge i aldersgruppen 18-22 år registrert med ca. 40 000 lovbrudd.
- I 2013 ble 21 100 personer i aldersgruppen 18-22 år registrert med 43 000 lovbrudd.
- Nedgangen i absolutte tall har dermed vært størst i denne aldersgruppen det siste året, både i antall registrerte lovbrudd og antall personer.
- Narkotikalovbrudd er den største kategorien i denne aldersgruppen.

Figur 7: Antall forhold der 18-22 åringer var mistenkt siktet eller domfelt, etter kriminalitetstype, 2010-2014

Kilde: PAL Strasak

Figur 8: Prosentandel av de største statistikkgruppene innen hver kriminalitetstype blant 18-22 åringer i 2014. Oversikten er ikke uttømmende.

Gjerningspersoner 18-22 år			
Kriminalitets - type	Prosentandel av totale lovbrudd	Statistikkgruppe	Prosentandel av hver kriminalitetstype
Narkotika	27 %	Narkotika, bruk (§24)	39,6 %
		Narkotika (§ 162,1.ledd)	38,2 %
		Narkotika, besittelse (§24)	17,4 %
		Dopingmidler (§ 162b,1.ledd)	1,7 %
		Narkotika (§ 162,2.ledd)	1,6 %
Trafikk	21 %	Kjøring uten gyldig førerkort (§ 24,1.ledd)	19,6 %
		Hastighet (§§ 5 og 6)	19,1 %
		Påvirket/beruset (§ 22,1.ledd)	14,4 %
		Materiell skade (§ 3)	12,4 %
		Uaktsom kjøring, mulig fare (§ 3)	7,4 %
Vinning	17 %	Naskeri, butikk (§ 391a)	17,1 %
		Tyveri fra butikk	7,8 %
		Bedrageri (§ 270)	6,5 %
		Heleri (§317,1.ledd,1.alt)	6,3 %
		Brukstyveri bil	5,2 %
Vold	11 %	Legemsfornærmelse (§ 228,1.ledd)	47,3 %
		Trusler, diverse (§ 227)	15,6 %
		Legemsbeskadigelse (§ 229)	15,1 %
		Vold mot polititj.mann (§ 127)	6,7 %
		Trusler, kniv (§ 227)	3,1 %
Skadeverk	3 %	Skadeverk bil/motorsykkell/moped (§ 291)	32,0 %
		Skadeverk, diverse	23,5 %
		Skadeverk ved ruteknusing	13,2 %
		Skadeverk ved tagging/graffitti	8,5 %
		Skadeverk, diverse (§ 391)	8,1 %
Seksual	1 %	Voldtakt (§ 192,1 og 2.ledd)	38,3 %
		Seksuell omgang med barn u/16 år (§ 196)	14,3 %
		Seksuelt krenkende/uanstendig adferd, blottning mm (§201)	11,5 %
		Seksuell omgang med barn u/14 år (§ 195)	5,8 %
		Seksuell handling uten samtykke (§200,1.ledd)	5,4 %

Kilde: PAL Strasak

De fleste kriminalitetstypene har hatt en nedgang både i femårsperioden og fra 2013 til 2014. Det er kun seksuallovbrudd som har hatt en svak oppgang det siste året. Både narkotikalovbrudd og trafikklovbrudd har hatt svingninger i antall registrerte lovbrudd i femårsperioden.

Mens registrerte vinningslovbrudd har vært den største kategorien blant de under 18 år, er narkotikalovbrudd den største kategorien blant de mellom 18 og 22 år og utgjorde 27 prosent av totalt antall lovbrudd. Den neste kategorien er trafikk etterfulgt av vinning. I kategorien vold, er prosentandelen som var registrert med legemsbeskadigelse høyere enn for 15-17 åringene, samtidig som de som var registrert med legemsfornærmelse var noe lavere. Prosentandelen som var registrert som vold mot polititjenestemann var litt høyere enn blant 15-17 åringene.

Når det gjelder seksuallovbrudd, er prosentandelen som var registrert som voldtaktsforbrytelser betydelig høyere enn de som er i aldersgruppen under 18 år.

3.4.1 Personer uten fødselsnummer

I denne aldersgruppen ble det registrert 3 260 lovbrudd begått av personer uten fødselsnummer. Det er et betydelig større antall sammenlignet med de som er under 18 år. 28 av personene var registrert med mellom 10 og 28 lovbrudd i 2014, mens 1 618 var registrert med opp til ni lovbrudd. Vinning var den største kategorien, hvor tyveri og grovt tyveri var statistikkgruppene der det var flest lovbrudd. Narkotika er neste kategori. Deretter var kategorien «annen» hvor brudd på utlendingsloven utgjorde over 50 prosent av

forholdene. Gjerningspersonene var 270 kvinner og 1 450 menn fordelt på 95 nasjonaliteter. De største gruppene var registrert som borgere av Romania, Litauen og Polen.

3.5 Oppsummering - barn og unges registrerte lovbrudd

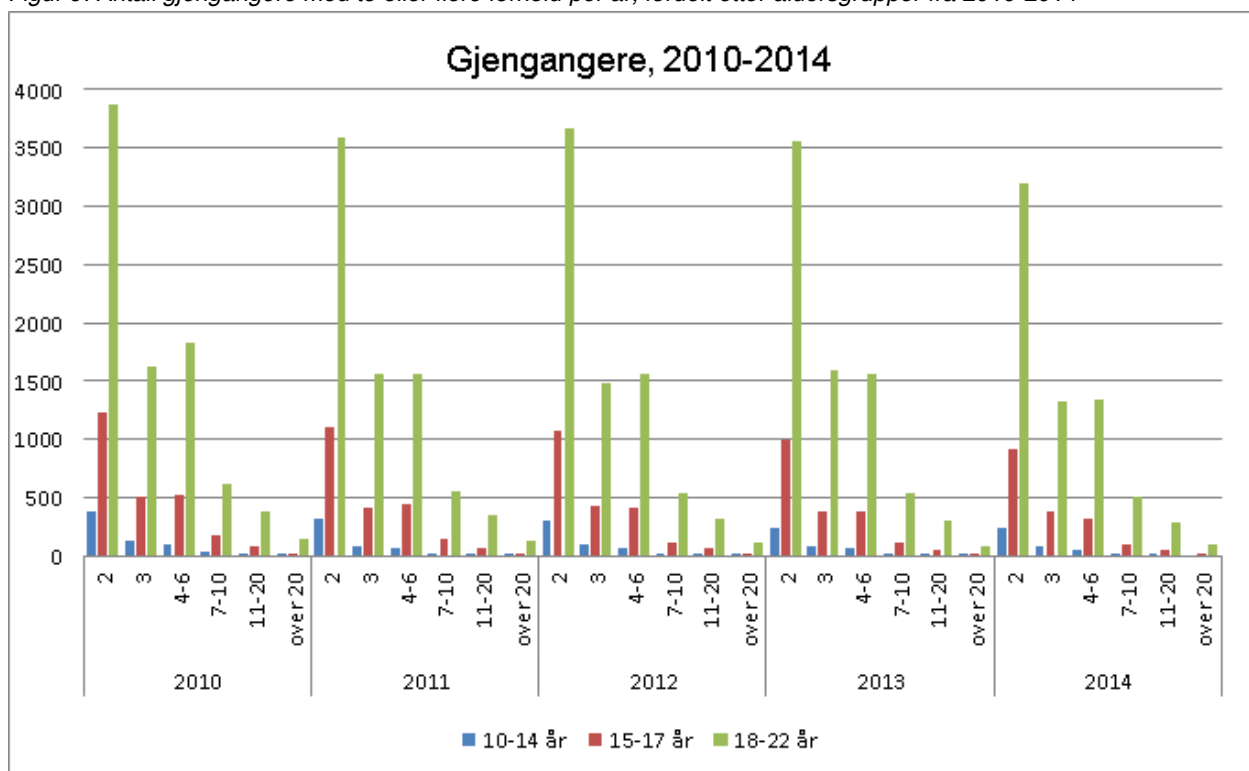
- Det har totalt sett vært en nedgang i alle lovbruddskategoriene fra 2010 til 2014 blant barn og unge fra 10-22 år. Statistikken viser en utflating i de fleste kategoriene det siste året. Narkotika og trafikk har hatt noen svingninger i femårsperioden.
- Vinning var den største kategorien lovbrudd blant de under 18 år, hvor naskeri utgjorde den største andelen. Prosentandelen som var registrert som vinningslovbrudd utgjorde en betydelig høyere andel av de totale lovbruddene blant de mellom 10-14 år enn blant de som var eldre.
- Den registrerte vinningskriminaliteten har vist en markant nedgang de siste fem årene, og blant de under 18 år utgjorde naskeri fra butikk den største andelen av vinningsforbrytelser. Spørsmålet er da kan stille seg er om det er en reell nedgang i disse sakene, eller om det heller er de ansatte i butikkene eller kjedenens/butikkens policy som har mindre tilbøyelighet til å anmelde enn før. Det kan derfor heller være mørketallene som stiger. I forbindelse med denne analysen ble det gjennomført noen utforskende og uformelle intervjuer med sikkerhetssjefer i noen store kjeder og med Oslo Handelsstandsforening. Dette ga ulike svar og det anbefales derfor å undersøke dette nærmere.
- Det var flere registrerte forhold for ran blant de under 18 år, mens andelen var betydelig mindre blant de over 18.
- Andel registrerte narkotikalovbrudd økte med alder og var den nest største kategorien i aldersgruppen 15-17 år, og den største i aldersgruppen 18-22 år.
- Det er en betydelig større andel registrerte legemsbeskadigelser blant de over 18 år sammenlignet med de under.
- Blant de over 18 år er det også en mye større andel av registrerte voldtekter sammenlignet med de som er under 18 år. Rapporten «Voldtektssituasjonen 2014» gir informasjon om at i 43 prosent av de som ble mistenkt, siktet eller domfelt for voldtekt i 2014 var under 25 år og at 21 prosent av under 20 år. Dette viser at en betydelig andel av gjerningspersonene som blir mistenkt, siktet eller domfelt for voldtekt er unge.
- Det var betydelig flere personer uten fødselsnummer som var registrert med lovbrudd blant de over 18 år. De eldste representerte også noen andre nasjonaliteter, med unntak av de som er registrert som borgere av Romania, og som også er registrert blant topp tre i kategorien 15-17 år. Vinning og narkotika er de største lovbruddskategoriene blant de som var registrert uten fødselsnummer.

4 Barn og unge som er gjengangere

De aller fleste ungdommer som blir anmeldt for lovbrudd første gang begår kun dette ene lovbruddet. Et fåtall unge utvikler en lovbruddskarriere og står for en stor andel av lovbruddene.⁸ Det vil være tilstrekkelig å betegne en som har begått to lovbrudd som en som begår gjentatt kriminalitet.⁹

Når barn under 15 år begår et lovbrudd, skal de innkalles til en bekymringsamtale hos politiet sammen med sine omsorgspersoner. Bekymringsamtale benyttes også for ungdom under 18 år når de ikke er anmeldt for et konkret forhold, men det knytter seg bekymring til adferd, og at det kan være grunn til å tro at ungdommen har begått en straffbar handling. For de fleste unge har denne samtalen effekt og de vil ikke begå nye lovbrudd. Noen ungdommer vil imidlertid fortsette å begå nye lovbrudd. Hvis barn og unge begår to eller flere lovbrudd er det grunn til bekymring. Da er det grunn til å tro at bekymringsamtalen eller avhør med påfølgende påtalevedtak ikke har hatt effekt, og at de hverken har forstått alvoret eller betydningen av sine handlinger. I 2014 var det flere under 18 år som hadde langt flere enn to forhold. Mange av disse har begått sine første lovbrudd før 2014 og har allerede vært til bekymringsamtale eller avhør hos politiet.

Figur 9: Antall gjengangere med to eller flere forhold per år, fordelt etter aldersgrupper fra 2010-2014¹⁰

Kilde: PAL Strasak

Figur 9 viser at det totalt sett har vært en nedgang i antall unge gjengangere fra 2010 til 2014. Siden 2013 har det vært en nedgang i aldersgruppen 10-14 år som har begått opp til 10 lovbrudd, mens det har vært en liten økning av de som har begått 11 eller flere lovbrudd. I aldersgruppen 15-17 år har det vært en liten nedgang blant de som har mellom to og ti lovbrudd, i tillegg til en svak nedgang av de som har 11 eller flere. I aldersgruppen 18-22 år har antallet som har begått mellom to og ti lovbrudd gått ned siden 2013. De som har begått 11 eller flere lovbrudd har hatt en svak økning. Dette kan gi støtte til teorien om polarisering som er nærmere beskrevet under punkt 4.3.

⁸ Brå: <http://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/ungdomsbrottslighet.html>

⁹ Justis- og politidepartementet (2010-2011)

¹⁰ Se Vedlegg for tabellen som figur 9 er basert på.

4.1 Hvem er gjengangerne?

For å få et inntrykk av hva som kjennetegner gjengangerne har vi sett nærmere på de som er registrert med flest lovbrudd i 2014, som vist i figur 9.¹¹ Oversikten viser til sammen 21 unge i aldersgruppene 10-14, 15-17 og 18-22 år som er mistenkt, siktet eller domfelt for lovbrudd i 2014 og som er registrert med flest lovbrudd i hver kategori.¹²

Det var registrert flest av disse gjengangerne i et mellomstort politidistrikt i 2014. 19 av personene er gutter og 2 er jenter. 13 av personene har norsk opprinnelse, hvor både gjerningspersonen og foreldrene er norske statsborgere og født i Norge. Syv av personene har et annet fødeland enn Norge, eller foreldrene har et annet fødeland enn Norge.

Figur 10: Barn og unge gjengangere som var mistenkt, siktet eller domfelt for flest lovbrudd i 2014 i aldersgruppen 10-14, 15-17 og 18-22 år.

Alder og kjønn	Alder siste forhold	Antall forhold i 2014	Forhold for fysisk vold (2014)	Narkotika-forhold (2014)	Skremmende/plagsom hensynsløs adferd (2014)	Vinning (2014)	Av disse -forhold for ran og utpressing (2014)	Voldtekt/ forsøk på voldtekt (2014)	Bilbruks-tyveri (2014)	Totalt antall forhold alle år per 31.12.2014	Antall nye forhold i 2015 per april	Anmeldt første gang
10-14 år												
g	14	18	3	0	1	14	4	0	0	25	10	2014 (14 år)
g	14	17	2	0	1	12	0	0	0	17	0	2014 (14 år)
g	14	12	4	0	0	6	2	0	0	21	3	2007 (7 år)
g	14	12	1	0	2	4	1	0	0	14	9	2012 (11 år)
g	13	11	0	0	0	2	0	0	0	13	0	2014 (13 år)
g	14	11	0	1	0	6	1	0	0	14	0	2013 (12 år)
g	13	9	1	0	0	0	0	0	0	9	0	2014 (13 år)
15-17												
g	17	40	6	8	0	9	0	0	5	81	0	2009 (13 år)
g	16	39	6	8	0	11	0	0	7	46	1	2012 (12 år)
g	17	38	7	5	0	16	1	0	0	61	1	2009 (11 år)
g	16	32	0	0	0	0	0	0	0	34	0	2013 (15 år)
g	16	32	5	8	0	12	3	0	0	42	0	2009 (12 år)
g	17	25	6	1	0	13	4	0	0	31	0	2011 (13 år)
j	16	23	1	3	0	17	1	0	0	35	0	2012 (12 år)
18-22												
g	19	126	0	4	0	57	0	0	0	197	0	2009 (12 år)
g	22	122	0	13	0	105	0	0	0	152	2	2010 (17 år)
j	22	86	0	18	0	44	0	0	0	98	0	2011 (15 år)
g	22	72	0	13	1	40	0	0	10	223	0	2008 (14 år)
g	20	69	0	0	0	63	0	0	0	70	0	2008 (14 år)
g	22	68	0	0	0	47	0	0	0	72	0	2008 (12 år)
g	22	67	0	11	0	43	0	0	4	115	0	2005 (13 år)

Kilde: BL og PAL Strasak.

Figur 10 viser en oversikt over gjengangere med flest forhold i aldersgruppen 10-14, 15-17 og 18-22 år. En kolonne viser antall lovbrudd i 2014 og en annen kolonne viser antall lovbrudd de var registrert med totalt alle år inkludert hele 2014. I tillegg viser en kolonne omfang av nye lovbrudd som er begått per 1. april i 2015. En kolonne gir informasjon om hvilken alder gjerningspersonen hadde da han/hun ble registrert for lovbrudd første gang. Det er i tillegg kolonner som viser hvor mange strategiske lovbrudd gjerningspersonene er registrert med i 2014 (se mer om strategiske lovbrudd under punkt 5.2). Nedenfor oppsummeres noen hovedpunkter om gjengangerne som var registrert med flest forhold i 2014.

- 19 av gjengangerne ble registrert med sitt første lovbrudd da de var 14 år eller yngre.
- Antall lovbrudd øker naturlig nok med alder, og vinning var den største kategorien i alle aldersgruppene.
- Fem av gjengangerne er registrert med nye forhold mellom 1. januar og 1. april 2015. De som er registrert med flest lovbrudd er representert i aldersgruppen 10-14 år. Alle disse skal ha vært til

¹¹ Opplysningene er hentet fra avhør, anmeldelser, dommer og andre dokumenter som er lagt inn i BL. Andre etater vil sannsynligvis ha mye informasjon som bidrar til å belyse slike saker bedre.

¹² Årsaken til at det ikke er valgt fler enn syv i hver kategori er fordi det er svært tid- og ressurskrevende å gå inn i disse sakene.

bekymringssamtale i 2014. Årsaken til at det var færre med lovbrudd blant de mellom 15-22 år kan i noen av tilfellene skyldes at de soner straff.

- Det var kun unge under 18 år som var registrert med lovbrudd som var fysisk vold. Flere av disse var også registrert med tilfeller av trusler eller vold mot offentlige tjenestepersoner.
- Det var lite registrerte narkotikaforhold blant de unge mellom 10 og 14 år, mens antall forhold økte blant de mellom 15-17 og 18-22 år.
- 11 bodde, eller hadde tidligere bodd på institusjon eller i et fosterhjem. I mange av tilfellene fremkommer det at årsaken skyldes forhold i hjemmet, men det er ikke alltid det kommer like klart frem hva som er årsaken til at han/hun bor på institusjon. I et par av tilfellene kan det se ut som at den unge bor på institusjon grunnet atferdsproblemer.
- Flere av de som var plassert på institusjon var plassert i en annen by langt fra familie eller sitt oppvekstmiljø. Det var registrert flere savnetmeldinger på disse.
- Fire av de som hadde flest saker totalt, har vært utsatt for vold eller overgrep i hjemmet. Det kan være flere tilfeller enn dette, men det har ikke kommet frem av tilgjengelige dokumenter i sakene.
- I to tilfeller kommer det frem i avhør at de unge hadde en «normal» familiesituasjon og bodde alene med mor. Den ene beskrev sin situasjon som ensom og at han hadde vært en del mobbet. Den andre opplyste at han hadde begått kriminelle handlinger på grunn av spenning og fortalte at han ønsket å slutte med dette.
- Flere av de yngste som var registrert med ran bodde også hos en forelder. Alle disse var i forkant av de registrerte ranene registrert med lovbrudd som naskeri fra butikk og/eller tyverier fra skole og garderobe. Barna opplyste i avhør at de ikke jobbet og at de ikke fikk faste ukepenger. Flere av disse unge var registrert i samme sak.

4.1.1 Noen fiktive eksempler - en typisk gjenganger

Det som ser ut til å være en typisk utvikling for gjengangerne vi har lest dokumenter om, er at de unge begynner med mindre alvorlige lovbrudd som naskeri, tyverier eller skadeverk i ung alder. Noen av dem er også registrert med flere tilfeller av legemsfornærmelse. Når de blir eldre øker antall tyverier og voldssaker. I 15-16 års-alderen blir de fleste registrert med narkotikalovbrudd og etter dette ser det ut til at antall lovbrudd øker betraktelig. Nedenfor er fiktive eksempler på en typisk utvikling for unge gjengangere i hver av de tre aldersgruppene. Dette er basert på informasjonen som er fremkommet gjennom nærmere gjennomgang av de 21 sakene.

1. Kategori 10-14 år

Gutt 14 år, norsk statsborger, foreldre har annet fødeland enn Norge. Blir 15 år i 2015.

13 år: Han ble flyttet på institusjon på grunn av omsorgssvikt i hjemmet.

13 år: I begynnelsen av året ble han registrert med åtte tilfeller av tyveri fra garderobe. Deretter ble han registrert med to tilfeller av grovt tyveri fra person på offentlig sted.

14 år: Han ble mistenkt i seks tilfeller av legemsfornærmelse. I tillegg ble han mistenkt for seks tilfeller av ran. Han ble også mistenkt for vold mot offentlig tjenestemann.

14 år: I 2015 ble han registrert med flere grove tyverier i tillegg til besittelse og bruk av narkotika.

Han ble også mistenkt for ordensforstyrrelser

Han er til sammen registrert med nesten 30 lovbrudd.

2. Kategori 15-17 år

Gutt 16 år, norsk statsborger. Blir 17 år i 2015.

12 år: Bor på institusjon og har fått diagnose for atferdsproblemer.

14 år: Siktet for sykkeltyveri, skadeverk, tyverier fra garderobe, i tillegg til bruk og besittelse av narkotika.

15 år: Ble flyttet til en institusjon et annet sted i landet enn der han opprinnelig er fra. Det er registrert flere savnetmeldinger der gutten har rømt fra institusjonen. Ble siktet for flere tilfeller av vold mot offentlig tjenestemann, i tillegg til flere tilfeller for bæring av kniv på offentlig sted.

16 år: Ble siktet for flere tilfeller av narkotika samt simple og grove tyverier.

Han er til sammen registrert med nesten 50 lovbrudd.

3. Kategori 18-22 år

Jente 20 år, norsk statsborger. Blir 21 år i 2015.

15 år: Hun ble utsatt for en form for omsorgssvikt i hjemmet og blir plassert i fosterhjem.

16 år: Utsatt for voldtekt

16 år: Siktet for flere forhold av bruk og besittelse av narkotika, i tillegg til flere tyverier fra butikk.

19 år: Siktet og dømt for flere tilfeller av legemsfornærmelser, ordensforstyrrelser med rus og biltyveri.

20 år: Siktet for flere narkotikaforhold, og både simple og grove tyverier.

21 år: Hun er registrert med nesten 80 lovbrudd.

4.2 Strategiske lovbrudd

Tidligere forskning, blant annet fra Sverige, har sett på hvilke typer kriminalitet som kan forutsette at unge gjerningspersoner med stor sannsynlighet får tilbakefall.¹³ Lovbrudd som kan defineres som strategiske er mishandling i familieforhold, narkotikaforbrytelser, motorvogn/ bilbrukstyveri, ran og utpressing, liv, legeme og helbred, og voldtekter og forsøk på voldtekter.¹⁴ Ved å se på de som var registrert med flest forhold i 2014, undersøkte vi om disse var registrert med det som denne forskningen definerer som strategiske lovbrudd.

Generelt er det vanlig at unge som gjentagende begår lovbrudd også begår mange ulike type lovbrudd.¹⁵ Dette gjelder også de som begår de strategiske lovbruddene. Disse ungdommene er generalister snarere enn spesialister og begrenser seg derfor ikke bare til de strategiske lovbruddene. Det er gjerne slik at andre lovbrudd utgjør en større del av deres registrerte kriminalitet enn de strategiske lovbruddene. Likevel er de ofte registrert med strategiske lovbrudd

For å teste ut om de som var registrert med flest lovbrudd også var registrert med strategiske lovbrudd, er disse undersøkt i oversikten, som vist i figur 10. Omtrent halvparten av gjengangerne med flest registrerte forhold var mistenkt, siktet eller domfelt for et strategisk lovbrudd i 2014, men svært få er registrert med flere strategiske lovbrudd. Ingen er registrert med voldtekt eller forsøk på voldtekt, hverken i 2014 eller tidligere år. De som er registrert med lovbrudd for ran er i gruppen under 18 år. Det samme gjelder de som er mistenkt, siktet eller domfelt for fysisk vold. Fire av personene var registrert med biltyveri i 2014. Det ser derfor ikke ut til at de strategiske lovbruddene i denne sammenheng kan forklare årsaken til at barn og unge gjentar å begå lovbrudd. En annen årsak kan være at lovbruddene er for ferske og at det er for tidlig i karrieren å si noe om resultatene og virkningen av de strategiske lovbruddene.

¹³ BRÅ, 2011:21

¹⁴ Utvalget av kategorier er blant annet basert på BRÅ, 2011

¹⁵ BRÅ, 2011

4.3 Gjengangerne fra 2009 og 2011

En mindre omfattende gjennomgang er også gjort med data fra 2009 og 2011. Dette for å kunne sammenligne med funn fra 2014. Disse ungdommene er valgt ut i fra at det var de som var registrert med flest lovbrudd blant de mellom 10-14, 15-17 og 18-22 år i 2009 og 2011. Det kan være noen av de samme ungdommene er registrert både i 2009, 2011 og 2014.

Figur 11: Barn og unge registrert som gjengangere i 2009.

Alder og kjønn	Alder siste forhold	Antall forhold i 2009	Totalt antall forhold (alle år)	Anmeldt første gang	Antall flere lovbrudd fra 2009 til mars 2015
10-14 år					
10-14 år	18	35	190	6 år	155
10-14 år	19	32	70	9 år	38
10-14 år	19	23	289	10 år	266
10-14 år	19	26	76	13 år	50
10-14 år	18	17	142	13 år	125
10-14 år	18	16	19	14 år	3
10-14 år	16	16	18	13 år	2
15-17					
15-17 år	22	17	40	15 år	23
15-17 år	23	61	162	7 år	101
15-17 år	20	52	187	13 år	135
15-17 år	22	44	73	10 år	29
15-17 år	22	38	61	13 år	23
15-17 år	22	40	142	11 år	102
15-17 år	19	30	33	14 år	3
18-22					
18-22 år	21	97	213	9 år	116
18-22 år	25	63	69	9 år	6
18-22 år	24	60	335	14 år	275
18-22 år	24	54	212	13 år	158
18-22 år	24	71	186	9 år	115
18-22 år	25	49	130	17 år	81
18-22 år	27	48	216	13 år	168

Kilde: PAL Strasak

Figur 12: Barn og unge registrert som gjengangere i 2011.

Alder og kjønn	Alder siste forhold	Antall forhold i 2011	Totalt antall forhold (alle år)	Anmeldt første gang	Antall flere lovbrudd fra 2011 til mars 2015
10-14 år					
10-14 år	17	34	39	13 år	5
10-14 år	18	15	37	14 år	22
10-14 år	18	19	42	12 år	23
10-14 år	18	14	81	12 år	67
10-14 år	13	14	15	12 år	1
10-14 år	17	14	46	14 år	32
10-14 år	14	14	45	14 år	31
15-17 år					
15-17 år	18	63	102	12 år	39
15-17 år	19	54	238	11 år	184
15-17 år	21	53	67	17 år	14
15-17 år	19	50	147	14 år	97
15-17 år	17	38	39	17 år	1
15-17 år	20	39	226	11 år	187
15-17 år	21	47	162	12 år	115
18-22 år					
18-22 år	18	62	75	18 år	13
18-22 år	24	64	196	15 år	132
18-22 år	24	67	335	14 år	268
18-22 år	21	103	182	17 år	79
18-22 år	23	69	107	14 år	38
18-22 år	24	73	86	18 år	13
18-22 år	24	73	145	16 år	72

Kilde: PAL Strasak

Ved gjennomgang av gjengangerne med flest saker i aldersgruppen 10-14, 15-17 og 18-22 år fra 2009 og 2011 viser at det seg at det også i disse årene er mange unge som er registrert med mange lovbrudd. Tendensen er at antall lovbrudd øker jo eldre de blir.

Gjengangere fra 2009:

- 3 av 21 unge ble i 2014 registrert med kun 1-3 lovbrudd flere enn de var registrert med i 2009 (markert med grønn farge). En har registrert to forelegg i 2014, de to andre har sine siste forhold i 2012.
- 14 personer er registrert med over 30 flere lovbrudd siden 2009 (markert med rød farge).
- Totalt alle år er 9 av 21 unge registrert med mellom 100-335 lovbrudd.
- 19 av 21 var norske statsborgere hvor foreldrene også var norske statsborgere og hadde Norge som fødeland. 2 var norske statsborgere, men foreldrene hadde annet fødeland enn Norge.
- 19 av 21 var 14 år eller yngre da de ble registrert med sitt første lovbrudd. En var 15 og en var 17 år.
- Flest gjengangere var registrert i et mellomstort politidistrikt.

Gjengangere fra 2011:

- 2 av 21 var i 2014 registrert med 1-3 flere lovbrudd enn de var registrert med i 2011 (markert med grønn farge). De to var registrert med sine siste forhold i 2012. Den ene er ikke norsk statsborger.
- 14 personer er registrert med over 30 flere lovbrudd siden 2011 (markert med rød farge).
- Totalt alle år var 9 av 21 unge registrert med mellom 100-335 lovbrudd.
- 17 av 21 var norske statsborgere, hvor foreldrene også var norske statsborgere og hadde Norge som fødeland. To var norske statsborgere, men foreldrene hadde annet fødeland enn Norge og to var utenlandske statsborgere.
- 14 av 21 var 14 år eller yngre da de ble registrert med sitt første lovbrudd.
- Flest er registrert i et mellomstort politidistrikt.

Funn fra utenlandske studier tyder på en polariseringsprosess i barne- og ungdomskriminaliteten, der flere unge har blitt lovlydige de siste årene og en liten gruppe er mer involverte i ulike typer problematferd.¹⁶ Det blir også argumentert for at ungdom generelt har fått det bedre. En slik polariseringsprosess har også funnet sted på flere områder i samfunnet. Det generelle velstandsnivået har økt, mens det argumenteres for at det er en vedvarende tendens til at enkelte sårbare grupper i samfunnet faller av.¹⁷ Totalt sett viser den registrerte kriminaliteten en nedgang de siste årene. Den registrerte kriminaliteten blant ungdom de siste fem årene viser en generell nedgang, mens antall unge gjengangere som er registrert med flest lovbrudd har holdt seg stabilt, noe som kan indikere at tiltak og reaksjoner ikke har gitt ønsket effekt. Som en del av eller i tillegg til en polariseringsprosess kan mekanismene innenfor de såkalte stempingsteoriene også ha betydning. Stempingsteorien diskuterer om stempingen som kriminell, og definisjonen av en handling som kriminalitet, vil føre den som stemples inn i en avvikskarriere. Eller som Elisabeth Myhre Lie fremhever i sin bok om kriminalitetsforebyggende politiarbeid: ungdom kan oppfatte politiets oppmerksomhet som en bekreftelse på følelsen av at de er og vil derfor gå lengre inn i rollen som avviker.¹⁸

¹⁶ Frøyland og Sletten, 2012

¹⁷ Frøyland og Sletten, 2012

¹⁸ Myhre Lie, 2011

4.4 Oppsummering – gjengangere

- Det har totalt sett vært en nedgang i antall registrerte gjengangere fra 2010 til 2014. Det siste året har det imidlertid vært en liten økning blant de med 11 eller flere lovbrudd.
- Gjengangere som var mistenkt, siktet eller domfelt for flest lovbrudd var registrert i det samme politidistriktet både i 2009, 2011 og 2014.
- Gjennomgang av noen av gjengangerne med flest registrerte lovbrudd viser at 19 ble mistenkt for sitt første lovbrudd da de var 14 år eller yngre. Det er forskjell på hvilke type lovbrudd som dominerer i de ulike aldersgruppene.
- Gjengangerne som er registrert med flest lovbrudd i 2014, er i liten grad registrert med strategiske lovbrudd.
- Figur 11 og 12 viser at det er svært få av disse gjengangerne med flest registrerte lovbrudd fra 2009 og 2011 som ikke fortsetter den kriminelle karrieren de har startet. Det ser derimot ut til at de fleste blir registrert med stadig flere lovbrudd. Figur 10, 11 og 12 viser også at den største andelen av gjengangerne var 14 år eller yngre da de ble registrert med lovbrudd første gang. Dette viser at det er viktig å ha fokus på svært unge når det gjelder forebygging.

Statistikken viser at det er noen barn og unge som er registrert med et stort antall lovbrudd. Gjennomgangen fra 2009 og 2011 viser også at det er svært få av disse som stopper å begå kriminelle handlinger. Oversikten fra alle tre årene viser at de fleste blir registrert med sitt første lovbrudd når de er under 14 år og antall lovbrudd øker betraktelig med alder. Det kan være grunn til å spørre seg hva som gjør at ikke flere av disse unge stopper å begå lovbrudd. Flere av de unge under 14 år har allerede rukket å gjøre flere lovbrudd i løpet av årets første tre måneder. Et naturlig spørsmål er om det er riktige tiltak som benyttes for å fange opp og rettlede disse.

For å kunne iverksette tiltak som forebygger at barn generelt begår lovbrudd og at barn spesielt blir gjengangere, er det viktig at vi opparbeider mer kunnskap om årsakene til at barn begår lovbrudd. En studie fra 2012 ser på noen risikofaktorer som kan lede til lovbrudd i tidlig alder.¹⁹ Studien diskuterer tre overordnede risikofaktorer, som hver for seg har flere underliggende faktorer:

- Oppvekstvilkår, som kan innebære en eller flere av underliggende faktorer som kriminalitet i familien, barnet er utsatt for fysisk og/eller psykisk mishandling, rusmisbruk og/eller sykdom i familien, økonomiske problemer og fattigdom, og skilsmisse.
- Individuelle forklaringer, som kan være genetikk og arv, atferdsforstyrrelser, egenskaper og oppførsel
- Det sosiale miljøet, hvor underliggende faktorer blant annet er venner og jevnaldrende, skole og nabolaget.

Gjennomgangen av de unge gjengangerne ovenfor viser at noen av barna har vært utsatt for en eller flere av disse risikofaktorene. Det er imidlertid viktig å understreke at det er mange barn som utsettes for en eller flere av disse risikofaktorene uten at det leder til lovbrudd.

¹⁹ Willoch, 2012

5 Rusmidler – narkotika og doping

Registrert kriminalitet i kategoriene narkotika og doping vil i mindre grad kunne gjenspeile det reelle omfanget av kriminaliteten sammenlignet med annen type kriminalitet som for eksempel vinning. Årsaken er at statistikken påvirkes av politiets og andre kontrollateters innsats og prioriteringer, som beskrevet i punkt 2. Når det gjelder registrerte dopinglovbrudd har vi ikke sammenlignbare tall, da bruk av doping ble straffbart fra 1. juli 2013.

Flere politidistrikter har påpekt at de erfarer en mer liberal holdning til bruk av narkotika blant ungdom i sine kriminalitetsanalyser og i analyser av barne- og ungdomskriminaliteten. Dette kan også bekreftes av noen lokale selvrapporteringsundersøkelser. I tillegg har noen opplyst at de har fått informasjon om en økt bruk av doping blant unge. Dette er årsaken til at vi velger å se nærmere på bruk av narkotika og doping blant unge, slik at dette kan belyses fra flere sider.

5.1 Narkotika

De registrerte lovbruddene for narkotika, viser svingninger fra år til år. Statistikken viser imidlertid at antall registrerte lovbrudd øker med alder og er mest utbredt blant narkotiske stoffer blant de over 18 år.

Norske undersøkelser viser at det er cannabis (hasj og marihuana) som er mest utbredt av narkotika.²⁰ Undersøkelsene viser også at det har vært en oppgang i bruk av cannabis til år 2000, men at det siden den gang har vært en nedgang. Data fra selvrapporteringsundersøkelser blant 15-16 åringer i Norge, viser også at det var en økning av ungdom fra 1995-1999 som oppga at de hadde testet cannabis, men at det har vært en jevn nedgang i de påfølgende undersøkelsesårene. Mens det i 1999 var 12 prosent som oppga at de hadde forsøkt cannabis, hadde denne andelen sunket til fem prosent i 2011. Andelen som rapporterte at de hadde brukt stoffet siste måneden var lavere. Det betyr at mange av de som har testet hasj og marihuana ikke blir faste brukere, men at de bruker dette en eller noen få ganger.²¹ Sammenlignet med andre land i Europa var andelen som hadde oppgitt å bruke cannabis i Norge blant de laveste.²²

5.1.1 Endrede holdninger og ulike erfaringer

En undersøkelse blant studenter ved Universitetet i Oslo viser at de samlet sett vurderer cannabis som litt mindre farlig enn alkohol.²³ Det eneste området der de vurderer cannabis som farligere er virkningen på psykisk helse. Dette har endret seg sammenlignet med undersøkelser som tidligere er gjort på feltet. Det påpekes også at slike holdningsendringer har kommet lenger blant studenter i Oslo sammenlignet med holdningene blant studenter på et universitet i et mer konservativt område i Norge. Holdningsendringen kan også se ut til å gjenspeile hyppigere bruk av cannabis blant studentene ved Universitetet i Oslo²⁴. Selv om undersøkelsen kun er gjort blant studenter i Oslo og et annet universitet, kan det tyde på at det i noen miljøer har skjedd en holdningsendring blant unge. Undersøkelsen gir indikasjoner på at dette er mer fremtredende i urbane områder, noe som samsvarer med informasjon fra flere av politidistriktene i Norge. Flere politidistrikter erfarer at bruk av narkotika er på vei opp blant barn og unge. Noen rapporterer en endret holdning til bruk av narkotika blant unge, hvor flere har en holdning som tilsier at bruk av de rusmidlene som andre land vurderer å legalisere ikke er så farlig å bruke. Samtidig har den norske befolkning generelt oppfattet illegale stoffer som mer farlige enn legale stoffer.

²⁰ Bye, 2012

²¹ SIRUS, 2015.

²² Norge inngår i den omfattende europeiske skoleundersøkelsen – The European School Survey Project on Alcohol and other Drugs (ESPAD), som omfatter 15-16 åringer i ca. 35 land. Det er den samme undersøkelsen som brukes i alle deltagende land. Den første undersøkelsen fant sted i 1995 og er deretter gjennomført hvert fjerde år.

²³ Pedersen og Von Soest, 2015

²⁴ Pedersen og Von Soest, 2015

Det er flere argumenter mot selvrapporing som kilde. Det er derfor ogs a viktig å bruke andre kilder som belyser omfang med en annen metode. Noen mener at unge ikke nødvendigvis vil svare årlig på spørsmål som gjelder bruk av narkotika, ettersom dette er ulovlig i Norge. De er redde for at svarene kan spores tilbake til dem selv om de skal være anonyme. Noen hevder ogs a at debutalderen for bruk av narkotika og alkohol har økt sammenlignet med tidligere år, slik at de ikke nødvendigvis fanger opp riktig gruppe i slike spørreundersøkelser. En annen forklaring kan ogs a være at økt bruk av narkotika og mer liberale holdninger vil være tilfellet i noen miljøer i landet, men at det har vært registrert en nedgang nasjonalt.

5.2 Doping

Det er lite sammenlignbare tall som viser bruk av doping, og det er en liten andel blant de som er mellom 15-17 og 18-22 som er registrert med dopinglovbrudd.

Undersøkelser viser at det generelt er liten aksept for bruk av ulike prestasjonsfremmende midler i befolkningen, men at det er flere menn som er villige til å bruke slike midler sammenlignet med kvinner. Resultat av undersøkelser som har gjort har vist at mellom to og tre prosent har oppgitt at de har brukt eller bruker doping.²⁵ Samtidig viste de samme undersøkelsene at en relativt stor andel oppga at de har blitt tilbudt doping eller kjenner noen som bruker dette.²⁶ ønsket om å få en «finere» kropp og se veltrent ut ser ut til å være størst motivasjon for bruk. I tillegg har mange oppgitt at en «fin» kropp vil gi trygghet og status i samfunnet. Undersøkelser viser ogs a at de som bruker dopingmidler med større sannsynlighet ogs a vil kunne bruke andre typer rusmidler.

SIRUS konkluderer i sin omfangsundersøkelse at doping er et lavfrekvent fenomen som først og fremst angår en begrenset gruppe av gutter og unge menn, men at det kan være lokale variasjoner i bruk som ikke alltid fanges opp av befolkningsundersøkelser. Samtidig påpeker de at de vet lite om utbredelsen av sentralstimulerende slankemidler blant jenter.²⁷ I tillegg kan det se ut til at tilgjengeligheten er større enn bruken tilsier. Det er imidlertid en betydelig andel i undersøkelsene som har oppgitt at de har fått tilbud om dette, og at de har bekjente som bruker. Dette må tas med i betraktning. Men resultatet i undersøkelsen tilsier at det ikke er et økende problem med bruk av doping i Norge.

Barland med flere mener i sin undersøkelse at doping er et samfunnsproblem.²⁸ Denne undersøkelsen viste ogs a at det er identifisert dopingbruk blant ulike grupper av befolkningen. Dette gjaldt alt fra unge menn som er opptatt av skolearbeid, velfungerende menn i voksen alder, som legitimerte sin dopingbruk gjennom å fremstå som veltrente og slanke, til personer med et rusmiddelproblem. De har imidlertid lite informasjon om jenters bruk av doping.

Det kan ofte være et misforhold mellom kunnskap fra politi, tollvesen og helsevesen på den ene siden og andre studier og undersøkelser. Mens politi, toll og helsevesen referer til at de får informasjon om en stadig økning i dopingbruk utenfor den organiserte idretten, viser andre studier gjennomgående lave tall.²⁹ Det kan være ulike årsaker til dette; oppmerksomhet og ressursbruk hos politi og tollvesen gjenspeiler ikke nødvendigvis økende omfang, det kan være usikkert om spørreundersøkelser fanger opp omfanget, i tillegg til at oppmerksomhet om doping i offentligheten kan gi et feil inntrykk av hva som faktisk er omfanget.³⁰ Det kan derfor ofte være et stort gap mellom tilgjengelig og generaliserbar statistikk og forestillinger om hvor utbredt dette er i visse miljøer.

²⁵ Sandøy, 2013, Barland og Tangen, 2009

²⁶ SIRUS 2014, Sandøy 2013

²⁷ Sandøy, 2013

²⁸ Barland m.fl., 2010

²⁹ Sandøy, 2013

³⁰ Sandøy, 2013

5.2.1 Informasjon om doping fra Antidoping Norge

Antidoping Norge møter daglig kompetansemiljøer som arbeider med ungdom og unge voksne.³¹ De opplever at personer som arbeider innen skoleverket, helsevesenet, politiet og treningscenterbransjen i økende grad ser med bekymring på bruk av dopingmidler blant unge. I tillegg får de informasjon fra ungdommene selv at de opplever at det har blitt mer vanlig å benytte dopingmidler de siste årene.

Det er gjort mange forsøk på å kartlegge omfanget av dopingbruk i Norge. De fleste studier konkluderer på mellom to og tre prosent bruk i befolkningen, noe som innebærer at mellom 100 000 og 150 000 av Norges befolkning bruker eller har brukt dopingmidler. Bruk av dopingmidler vil ofte relateres til trening. Antidoping Norge mener at det ikke er overraskende at forekomsten av dopingbruk er høyere blant medlemmer på treningsentre, hvor undersøkelser i Norge og Sverige har vist at andelen som benytter dopingmidler ligger på mellom fem og ti prosent. Stigmatisering knyttet til bruk av dopingmidler bør tas med som en årsak til underrapportering av dopingbruk. Dopingbruk er forbundet med juks, og Antidoping Norge erfarer at det sitter langt inne å innrømme at man benytter medikamenter for å pynte på eget utseende.

Hvilke dopingmidler som benyttes avhenger av hvilket mål man har med treningen. Det benyttes ofte en kombinasjon av mange medikamenter og kosttilskudd inneholdende forbudte stoffer for et optimalt resultat. Det er et betydelig kostnadselement knyttet til slik bruk, og de som starter med doping og andre rusmidler kan etter hvert måtte begå kriminelle handlinger for å finansiere bruken.

Det har vært en rekke store dopingsaker i Norge de siste årene hvor omfattende innenlandsproduksjon og omsetning av dopingmidler i lukkede nettfora er avdekket. Det er stor profitt knyttet til produksjon og omsetning av dopingmidler, og flere norske nettfora som formidler dopingmidler med mange tusen brukere, er fortsatt aktive. I tillegg rapporterer både tollvesenet og politiet om økte beslag av dopingmidler som er bestilt via internett til privat bruk.

5.3 Oppsummering rusmidler – narkotika og doping

- Selvrapportering viser en nedgang i bruk av narkotika blant barn og unge.
- Noen undersøkelser viser at ungdom har blitt mer liberale til bruk av narkotika.
- Kunnskap om forskjeller i rusmiddelbruk i ungdomsbefolkningen er viktig for prioritering av innsats for å forebygge bruk av rusmidler, noe som kan komme i tillegg til tiltak som retter seg mot alle grupper av ungdommer.
- Når det gjelder bruk av doping er det forskjellige oppfatninger i ulike miljøer. Noen konkluderer med at dette kun er utbredt blant en liten gruppe gutter og menn, mens andre mener det er mer utbredt blant flere grupper.
- Det er lite kunnskap om jenters bruk av sentralstimulerende midler.
- Mye tyder på at vi ikke har tilstrekkelig kunnskap om det reelle omfanget.
- Det er grunn til å være oppmerksom på bruk av ulike dopingmidler og hvordan doping benyttes blant unge.

³¹ Skriftlig informasjon fra Antidoping Norge på forespørsel (27.03.2015).

6 Oppsummering, tiltak og veien videre

❖ Følger registrert kriminalitet i 2014 trenden fra årene før?

Statistikken fra 2014 viser at det har vært en nedgang fra 2010, men at det det siste året har flatet mer ut. Det har vært noen svingninger i registrerte lovbrudd som gjelder trafikk og narkotika. Nedgangen er størst i absolutte tall både når det gjelder antall gjerningspersoner og antall registrerte lovbrudd blant de mellom 18-22 år.

Basert på trend på tidligere år er det mye som tyder på at vi kan vi forvente en fortsatt svak nedgang eller utflåting av registrerte lovbrudd blant barn og unge. Politiets innsats på lovbrudd innen trafikk og narkotika vil ha betydning for oppgang eller nedgang i disse kategoriene.

❖ Hva er typiske trekk ved unge gjengangerne og er det en nedgang i omfanget av kriminalitet disse unge utfører?

Det kan se ut til at kriminaliteten blant de som er registrert med få forhold har gått ned og at det har vært en nedgang i antall barn og unge som begår lovbrudd. Vi mener derfor at gruppen det vil være viktig å fokusere på er de som står for mange lovbrudd. Her ser tallene ut til å holde seg relativt stabile.

En gjennomgang av gjengangere som var registrert med flest lovbrudd fra 2009 og 2011 viser at det er svært få som «avslutter» sin kriminelle karriere, mens antall registrerte lovbrudd heller øker betraktelig hvert år. Mye kan derfor tyde på at de tiltakene som så langt har blitt gjort for disse unge har liten effekt. Dette bør utredes nærmere.

I denne rapporten er det gjennomgått dokumenter hos politiet om 21 barn og unge i 2009, 2011 og 2014. Det er ressurskrevende å gå inn i saker på denne måten, og for å få mer informasjon om denne gruppen kan det være hensiktsmessig å se nærmere på enda flere personer. I tillegg kan det være nyttig å undersøke hvilke tiltak som har vært forsøkt de siste årene og evaluere hvilke av disse tiltakene som ser ut til å ha hatt god effekt.

Mye tyder på at flere av de unge selv har vært utsatt for lovbrudd og omsorgssvikt i hjemmet. Det er derfor viktig med et godt samarbeid mellom flere etater for å fange opp unge som kan bli potensielle gjengangerne. Hvis antall gjengangere går ned, vil kriminaliteten gå ytterligere ned, ettersom de begår mange lovbrudd. Dette vil spare politiet og samfunnet for betydelige ressurser. Dette vil også medføre at mange av de unge mest sannsynlig vil kunne få et bedre liv.

❖ Hva er situasjonen når det gjelder barn og unges bruk av narkotika og doping?

Narkotika

Når det gjelder unges bruk av narkotika viser den registrerte kriminaliteten svingninger som kan gjenspeile politiets innsats. Det er færre registrerte narkotikalovbrudd blant de mellom 10-14 år, mens antall registrerte lovbrudd øker med alder og den største kategorien blant unge er mellom 18-22 år.

Selvrapporteringsundersøkelser viser at antall unge som bruker narkotika går ned, mens andre erfarer endrede holdninger til bruk av særlig hasj og cannabis blant unge.

Mye tyder på at det er miljøer og steder i Norge der dette er mer utbredt blant ungdom enn andre steder. De registrerte lovbruddene vil ikke reflektere det reelle omfanget. Informasjon fra flere politidistrikt er at de ikke kjenner seg igjen i resultatene fra blant annet selvrapporteringsundersøkelser. Undersøkelser og informasjon fra politidistriktene kan tyde på at en del unge har fått en mer liberal holdning til hasj og marihuana. Det er ikke usannsynlig at flere vil endre holdninger. Det kan være grunn til å stille spørsmål ved hvilken effekt legaliseringsdebatten har og hvilken betydning dette vil ha for bruk av også annen narkotika i Norge. De fleste ungdommer som bruker narkotika vil ikke ende opp som rusmisbrukere. Det kan likevel være grunn til å se nærmere på unges bruk av narkotika og sammenhengen med unges

psykiske helse og hvilken betydning dette kan ha for frafall i videregående skole, ettersom det er 23,7 prosent som enten slutter eller ikke får vitnemål på videregående skole.³²

Doping

Vi har liten oversikt over omfanget av doping og mye tyder på at dette kan være vanskelig å avdekke. Økt press på å være vellykket og informasjon fra miljøene gjør imidlertid at politiet og miljøer der det kan være bruk av doping bør ha nødvendig fokus på dette. Omfanget av bruk av doping er lavt totalt sett, men er mulig høyere enn undersøkelsene viser.

❖ Andre forslag – veien videre

- For å forstå dagens kriminalitetsbilde blant barn og unge, må politiet ha bedre kunnskap om hvordan Internett og det digitale er integrert i de unges liv. Dagens barn og unges liv er fullintegret med Internett og digitale enheter som mobiltelefon og nettbrett. Dette har skapt rom for ny kriminalitet som ulovlig deling av bilder, "sexstortion", ID-tyverier, netthandel med narkotika og doping og innbrudd på kontoer i sosiale medier. Politiet er i mindre grad til stede i denne virkeligheten og anmeldeshyppigheten antas å være svært lav.³³ Det er derfor en fare for at registrert kriminalitet ikke reflekterer hele kriminalitetsbildet. Det bør stimuleres til økt forskning på området og fremtidige rapporter om kriminalitet blant barn og unge må ta opp i seg de store endringene som har skjedd i de unges liv. Vi mener derfor at neste kriminalitetsanalyse om barn og unge bør fokusere på dette temaet.
- 1. juli 2014 trådte reglene om nye alternative straffereaksjoner for unge lovbrøyttere i kraft. Målgruppen er unge lovbrøyttere som var mellom 15 og 18 år på gjerningstidspunktet. Straffereaksjonene ungdomsstraff og ungdomsoppfølging bygger på erfaringer og gode resultater fra prosjekter, som for eksempel Oppfølgingsteam og Ungdomskontrakter. Formålet med de nye straffereaksjonene er å forebygge tilbakefall og gjengangerkriminalitet. Ved å benytte gjenopprettende prosesser og skreddersydde tiltak søker man å gi unge lovbrøyttere tett oppfølging og nødvendig støtte til å mestre utfordringer og derved forhindre en videre lovbruddskarriere. Reaksjonene skal styrke den enkelte ungdoms ressurser, og skal engasjere både privat og offentlig nettverk. Intensjonen er at tverretattlig samarbeid og samordning av tilgjengelige ressurser skal effektivisere innsatsen fra det offentlige, slik at man lettere vil kunne snu en ungdom som er på vei inn i en kriminell løpebane.

De nye straffereaksjonene er fra lovgivers side ment å skulle være et viktig virkemiddel for å bekjempe ungdomskriminalitet. Det vil i fremtidige år være viktig å følge utviklingen i antall gjengangere, og om de nye straffereaksjonene har den forventede effekt i å redusere gjengangerkriminaliteten.

Det er mye som tyder på at antall gjengangere som begår mange lovbrudd vil være stabilt dersom det ikke settes inn tiltak. Det vil være interessant å følge hvilken effekt alternative straffereaksjoner vil ha. Samtidig viser gjennomgangen av gjengangere at mange starter før de er 15 år. Dette er en gruppe som ikke enda er omfattet av alternative straffereaksjoner og hvor det bør vurderes å iverksette andre tiltak for at antall gjengangere skal gå ned.

³²<https://skoleporten.udir.no/rapportvisning.aspx?enhetsid=00&vurderingsomrade=37&underomrade=44&skoletype=1&skoletypemenuid=1>. Prosentandelen er basert på en femårsperiode.

³³ Næringslivets sikkerhetsråd, 2014

Referanseliste

- Barland, Bjørn og Tangen, Jan Ove (2009): *Kroppspresentasjon og andre prestasjoner – en omfangsundersøkelse om bruk av doping*. Politihøgskolen. PHS Forskning 2009:3.
- Barland, Bjørn, Tangen, Jan Ove, Johannessen, Caroline A., (2010): *Doping, muskler, mestring og mening. En kvalitativ studie av unge menns bruk av muskelbyggende medikamenter*. Politihøgskolen.
- Bilgrei, Ola Røed (2013): *Symboliske kropper – en kvalitativ studie av menn som bruker anabole steroider*. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo 2013.
- Brå (2011): *Strategiska brott blant unga på 00-talet*. Brå Rapport 2011:32. Stockholm. Brottsforebygganda rådet.
- Brå: <http://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/ungdomsbrottslighet.html>. 31.03. 2015
- Bye, Elin K (2012): *Bruk av alkohol og cannabis blant ungdom i perioden 1995-2011*. I Tidsskrift for ungdomsforskning 2012 (2): 89-101.
- Frøyland, L.R og Sletten, M. Aaboen (2012): *Mindre problematferd for de fleste, større problemer for de få? En studie av tidstrender i problematferd: 1992, 2002 og 2010*. I Tidsskrift for ungdomsforskning, 2012.
- Hauge, Ragnar (2001) *Kriminalitetens årsaker*. Oslo : Universitetsforlaget
- Justis- og beredskapsdepartementet (2013): *Handlingsplan for forebygging av kriminalitet (2013-2016)*.
- Justis- og politidepartementet (2010-2011): *Prop. 135 L. Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak). Endringer i straffeloven, straffeprosesloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff)*.
- Lie, Elisabeth Myhre (2011) *I forkant: Kriminalitetsforebyggende politiarbeid*. Oslo: Gyldendal Akademiske
- Kripos (2015): *Voldtektssituasjonen 2014*.
- Næringslivets sikkerhetsråd (2014): *Mørketallsundersøkelsen – Informasjonssikkerhet, personvern og datakriminalitet*.
- Pedersen, Willy og Von Soest, Tillmann (2015): *Which substance is most dangerous? Perceived harm ratings among students in urban and rural Norway*. I Scandinavian Journal of Public Health, 1-8, 2015.
- Sandøy, Thomas Anton (2013): *Anabole steroider i Norge – en oversikt fra befolkningsundersøkelser*. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo 2013.
- SALTO (2013): *Barne- og ungdomskriminaliteten i Oslo*. Rapport basert på data fra 2013.
- SIRUS (2015): *Rusmidler i Norge*. Statens institutt for rusmiddelforskning.
- Utdanningsdirektoratet:
<https://skoleporten.udir.no/rapportvisning.aspx?enhetsid=00&vurderingsomrade=37&underomrade=44&skoletype=1&skoletypemenuid=1>. 23.04.2015
- Øia, Tormod (2013): *Ungdom, Rus og marginalisering*. Cappelen Damm Akademisk.

Vedlegg

Statistikken som er benyttet er hentet fra politiets straffesaksregister, Pal Strasak. Registeret er dynamisk og oppdateres en gang i døgnet. Uttrekk fra ulike datoer kan derfor føre til noe variasjon i tallene, særlig grunnet omkoding av saker. I tillegg vil nye gjerningspersoner på et senere tidspunkt enn uttrekket har blitt gjort kunne bli identifisert i noen av sakene. Dette vil også kunne påvirke både antall forhold og gjerningspersoner. Se nærmere om dette i metoddelen.

Antall forhold der 10-14 åringer var mistenkt siktet eller domfelt, etter kriminalitetstype, 2010-2014

10-14 år					
	2010	2011	2012	2013	2014
NARKOTIKA	110	101	158	112	131
SEDELIGHET	124	91	146	173	104
SKADEVERK	837	707	655	475	517
TRAFIKK	152	122	147	65	86
VINNING	2191	1717	1571	1251	1194
VOLD	721	587	487	372	357
ANNEN	525	378	281	307	324
Totalsum	4681	3777	3517	2782	2726

Antall forhold der 15-17 åringer var mistenkt siktet eller domfelt, etter kriminalitetstype, 2010-2014

15-17 år					
	2010	2011	2012	2013	2014
NARKOTIKA	2005	1816	2274	2517	2129
SEDELIGHET	307	288	298	347	266
SKADEVERK	1053	968	932	705	680
TRAFIKK	2201	1913	2072	1645	1678
VINNING	4391	3869	3572	2866	2510
VOLD	2200	1852	1549	1423	1394
ANNEN	2283	2232	1711	1470	1440
Totalsum	14596	13074	12562	11050	10152

Antall forhold der 18-22 åringer var mistenkt siktet eller domfelt, etter kriminalitetstype, 2010-2014

18-22 år					
	2010	2011	2012	2013	2014
NARKOTIKA	11748	10590	11001	12202	10938
SEDELIGHET	578	535	565	472	496
SKADEVERK	1949	1861	1566	1625	1217
TRAFIKK	10611	9234	9722	8987	8534
VINNING	9993	9205	8245	7151	6670
VOLD	5514	5404	5491	4796	4459
ANNEN	8811	8636	8512	8000	7318
Totalsum	50065	45991	45736	43710	32314

Antall gjengangere med to eller flere forhold per år, fordelt etter aldersgrupper fra 2010-2014

Årstall	Antall lovbrudd	10-14 år	15-17 år	18-22 år
2010	2	378	1235	3873
	3	133	515	1631
	4-6	101	517	1824
	7-10	35	182	618
	11-20	13	88	380
	over 20	*	22	144
2011	2	322	1101	3583
	3	88	419	1562
	4-6	67	450	1561
	7-10	27	144	562
	11-20	*	73	350
	over 20	*	28	126
2012	2	309	1075	3674
	3	92	436	1480
	4-6	74	420	1564
	7-10	15	121	541
	11-20	11	64	326
	over 20	*	28	118
2013	2	245	990	3551
	3	83	386	1591
	4-6	62	383	1565
	7-10	14	121	543
	11-20	*	55	297
	over 20	*	14	90
2014	2	248	922	3200
	3	87	379	1323
	4-6	45	319	1341
	7-10	13	103	509
	11-20	*	51	295
	over 20	*	12	98

*Personer som er registrert med 10 eller færre lovbrudd.